
MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP

**„ISTORIJA JUGOSLAVIJE:
PERSPEKTIVE MLADIH ISTRAŽIVAČA SA
POSTJUGOSLOVENSKOG PROSTORA 3”
BEOGRAD, 30. SEPTEMBAR – 3. OKTOBAR 2026.**

Program naučnog skupa i knjiga apstrakata

Urednik

dr Dimitrije Matić, naučni saradnik, Institut za noviju istoriju Srbije

**Institut za noviju istoriju Srbije,
Beograd, 2026.**

Svi apstrakti u ovoj publikaciji objavljeni su pod CC-BY licencom.
Objavljivanje ove publikacije je finansijski pomoglo
Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija.



MEĐUNARODNI PROGRAMSKI ODBOR SKUPA (RECENZENTI APSTRAKATA):

dr Vesna Aleksić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Dragan Bakić, Balkanološki institut SANU, Beograd
prof. dr Biljana Šimunović Bešlin, Filozofski fakultet, Novi Sad
dr Dragomir Bondžić, Institut za savremenu istoriju, Beograd
prof. dr Klaus Buhenau, Universität Regensburg, Regensburg
dr Olivera Dragišić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
akademik prof. dr Ljubodrag Dimić, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd
dr Ljiljana Dobrovšak, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
dr Sonja Dujmović, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo
dr Stipica Grgić, Hrvatski institut za povjest, Zagreb
prof. dr Borče Ilievski, Filozofski fakultet, Skoplje
prof. dr Ljubica Jančeva, Institut za nacionalna istorija, Skoplje
dr Ivan Laković, Istorijski institut Univerziteta Crne Gore, Podgorica
dr Dušan Bojković, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
prof. dr Igor Duda, Filozofski fakultet, Pula
dr Srđan Mičić, Filozofski fakultet, Beograd
dr Enes Omerović, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo
Ana Panić, Muzej Jugoslavije, Beograd
prof. dr Tanja Petrović, Institut za kulturne in spominske študije ZRC SAZU, Ljubljana
prof. dr Martin Previšić, Filozofski fakultet, Zagreb
prof. dr Nemanja Radonjić, Filozofski fakultet, Beograd
dr Jure Ramšak, Znanstveno-raziskovalno središče, Kopar
dr Aleksandar Aleksandrovič Silkin, Institut za slovenske studije RAN, Moskva
msr Dragan Teodosić, Arhiv Jugoslavije, Beograd
dr Sanja Petrović Todosić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Ivana Dobrivojević Tomić, Institut za savremenu istoriju, Beograd
prof. dr Gorazd Bajc, Univerzitet u Mariboru – Filozofski fakultet, Maribor
prof. dr Amir Duranović, Filozofski fakultet, Sarajevo
dr Federico Tenca Montini, Znanstveno-raziskovalno središče, Koper

ORGANIZACIONI ODBOR SKUPA:

dr Aleksandar Stojanović, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Davor Stipičić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Natalija Dimić Lompar, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
msr Nikola Koneski, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Ognjen Tomić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Vesna Aleksić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Vesna Đikanović, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
dr Dimitrije Matić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
msr Aleksa Kitić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd

**PROGRAM MEĐUNARODNOG
NAUČNOG SKUPA „ISTORIJA
JUGOSLAVIJE: PERSPEKTIVE
MLADIH ISTRAŽIVAČA SA
POSTJUGOSLOVENSKOG
PROSTORA 3”**

I DAN SKUPA (30. septembar 2026) **Arhiv Jugoslavije, Vase Pelagića 33, Beograd**

13.00 – 13.15 | Registracija učesnika

13.15 – 13.30 | Svečano otvaranje skupa

dr Vladan Jovanović, direktor Instituta za noviju istoriju Srbije

dr Tatjana Kikić, v. d. direktora Arhiva Jugoslavije

dr Aleksandar Stojanović, predstavnik Organizacionog odbora skupa

13.30 – 14.45 | I PANEL (moderatorica: dr Ivana Dobrivojević Tomić, Institut za savremenu istoriju, Beograd)

Vukašin Marić, Jezik, nacionalnost i rasa: Proizvodnja znanja i američko zamišljanje jugoslovenskog prostora, 1917–1918.

Jovana Papović, Porodica kao jedinica političkog: angažman i udruženi život u međuratnom Beogradu.

Ivan Milec, Narodni seljački klub – stvarna ili fingirana parlamentarna oporba režimu kralja Aleksandra?

14.45 – 15.00 | Pauza za kafu

15.00 – 16.15 | II PANEL (moderator: dr Aleksandar Stojanović, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd)

Nemanja Vujić, Pismo Dragutina Kambera, župnika i kotarskog povjerenika u Doboju, Anti Paveliću: ustanak i srpsko pitanje u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj

Biljana Marcojević, Stradanje banatskih Jevreja tokom okupacije

Milica Moljski, Kaznena ustanova Suda gospodina šefa Mađarskog kraljevskog domobranstva u Šatoraljaiuhelju kroz sećanje i javni diskurs

16.15 – 17.00 | Pauza za ručak

18.00 – 19.30 | Promocija zbornika radova *Nova istraživanja jugoslovenske prošlosti: perspektive sa postjugoslovenskog prostora. Tematski zbornik 2*, urednici: Ognjen Tomić, Ana Radaković, Nikola Koneski (Beograd: INIS, 2026). | Muzej Jugoslavije, Mihaila Mike Jankovića 6, Beograd

II DAN SKUPA (1. oktobar 2026)

Arhiv Jugoslavije, Vase Pelagića 33, Beograd

10.00 – 11.15 | III PANEL (moderatorka: dr Nataša Simeunović Bajić, Filozofski fakultet u Nišu)

Nina Žnidaršič, Avtonomija novinarstva in novinarjevega delovanja v Socijalistični federativni republiki Jugoslaviji

Anja Savić, Televizijske reklame u SFRJ kao oblik meke ideološke propagande

Danica Petrović, Materijalni svet jugoslovenskog novinarstva i organizacija proizvodnje vesti 1945–1991.

11.15 – 11.30 | Pauza za kafu

11.30–13.00 | IV PANEL (moderatorka: dr Vladana Putnik Prica, Institut za istoriju umetnosti, Filozofski fakultet u Beogradu)

Ljubica Vujović, Maja Petrović, Od industrijskog pejzaža do ekološke kritike – priroda u jugoslovenskoj umetnosti i vizuelnoj kulturi 20. veka

Lucija Lunder, Organiziranje slovenskih likovnih umetnikov v socialistični Jugoslaviji: Primer Umetniške zadruge Ljubljana (1946–1964)

Jovana Milovanović, Fabrika čokolade „Šonda” u vizuelnoj kulturi Kraljevine SHS/Jugoslavije

Andela Petrović, Emilija Aćimović, Uloga arhitekture i muzeološke interpretacije u oblikovanju ličnog doživljaja i kolektivnog pamćenja na primeru posleratnih jugoslovenskih memorijalnih kompleksa

13.00–13.45 | Pauza za ručak

13.45–15.00 | V PANEL (moderatorka: dr Emilija Cvetković Bošković, Institut ekonomskih nauka)

Mina Ristović, Pozicioniranje Reparacione komisije pri Vladi FNRI i njene misije u Berlinu u okviru međusavezničkog sistema upravljanja nemačkim reparacijama (1945–1948)

Đorđe Lalić, Zapadna Nemačka kao industrijski partner SFRJ: Ulaganje stranog kapitala u jugoslovenska preduzeća na primeru FAP – Daimler-Benz

Vukadin Nišavić, Reakcija crnogorskih socijalističkih vlasti na nuklearnu katastrofu u Černobilju 1986. godine

15.00–15.15 | Pauza za kafu

15.15–16.00 | Obilazak Arhiva Jugoslavije

19.00–21.00 | Pab kviz | Institut za noviju istoriju Srbije, Trg Nikole Pašića 11, Beograd

III DAN SKUPA (2. oktobar 2026) Arhiv Jugoslavije, Vase Pelagića 33, Beograd

10.00–11.15 | VI PANEL (moderatorica: Paulina Čović, Filozofski fakultet u Novom Sadu)

Marija Sirk, Nasilje v slovenskem prvem berilu *Začetnica* (1945)

Fengžu Cou, Između marksističke interpretacije istorije i nacionalnih narativa: Drugi svetski rat u udžbenicima istorije u Srbiji tokom 1980-ih godina

Luka Vrljić, Prikaz dekolonijalizacije i postkolonijalnih prostora u jugoslavenskim udžbenicima

11.15–11.30 | Pauza za kafu

11.30–12.30 | VII PANEL (moderatorica: dr Olga Manojlović Pintar, Institut za noviju istoriju Srbije)

Ana Čič, Žensko vs. Moško; specifičnosti služenja vojaškog roka u JLA za ženske (1983–1985)

Karlo Jagatić, Sukob na jugoslavenskoj ljevici: odnos komunističkih vlasti i zagrebačkih praksisovaca (1963.–1974.)

12.30–13.15 | Pauza za ručak

13.15–14.30 | VIII PANEL (moderator: dr Bogdan Živković, Balkanološki institut SANU)

Aleksa Kitić, Predrag Dragović, Jugoslavija i Zalivski rat. Ekonomsko-diplomatski uticaji rata na Jugoslaviju

Muhamed Šarić, Uloga Islamske zajednice u jugoslovenskoj vanjskoj politici: Odnosi s Pokretom nesvrstanih i arapskim svijetom (1960–1989)

Nikola Marković, Posredovanje Jugoslavije u Kiparskoj krizi u drugoj polovini 1974. godine

14.30–14.45 | Pauza za kafu

14.45–16.00 | IX PANEL (moderatorica: dr Natalija Dimić Lompar, Institut za noviju istoriju Srbije)

Boris Marković, Slika socijalističke Jugoslavije u američkom časopisu *Foreign Affairs* (1945–1991)

Luka Savčić, Od sporadičnih kontakata do sistemske podrške: Jugoslavija i antikolonijalni pokreti

Žuisjuen Hao, Kako kineski intelektualci u periodu 1978–1990. gledaju na Jugoslaviju

16.00–17.15 | X PANEL (moderator: dr Milan Gulić, Institut za savremenu istoriju)

Dragoljub Mandić, Obnova višestranačkog sistema u Crnoj Gori 1990. godine

Uroš D. Miketić, Oralna istorija o kosovskim Turcima i Turskoj u jugoslovenskom i postjugoslovenskom periodu: studija slučaja *Oral History Kosovo*

Tanja Karmzova, Vojno-politička istorija SFRJ od 1989. do maja 1992: arhivski izazovi i obrada prikupljenih svedočanstava

17.15–17.45 | Zaključna razmatranja (dr Ognjen Tomić, msr Nikola Koneski)

IV DAN SKUPA (3. oktobar 2026) INIS, Trg Nikole Pašića 11, Beograd

10.00 – 10.15 | Okupljanje učesnika skupa u Institutu za noviju istoriju Srbije, Trg Nikole Pašića 11/IV, Svečana sala, Beograd

10.15–10.30 | Svečana dodela sertifikata učesnicima skupa

10.30–12.30 | „Ko i kako danas istražuje istoriju Jugoslavije?”

Okrugli sto o rezultatima ankete istraživača jugoslovenske prošlosti koje je sproveo Društvo istraživača prošlosti sa postjugoslovenskog prostora (DIPPP).

12.30–13.00 | Zatvaranje skupa

APSTRAKTI IZLAGANJA I BIOGRAFIJE UČESNIKA

msr Vukašin Marić

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

vukasin.maric@ff.uns.ac.rs

ORCID: 0009-0000-3547-3826

Jezik, nacionalnost i rasa: Proizvodnja znanja i američko zamišljanje jugoslovenskog prostora, 1917–1918

Apstrakt: Rad ispituje proces formiranja američkog naučnog diskursa o jugoslovenskom prostoru u kontekstu priprema Sjedinjenih Američkih Država za mirovnu konferenciju tokom 1917. i 1918. godine. Osnivanjem *Inquiryja*, organizacije sa mandatom da istraži očekivane predmete budućih mirovnih pregovora, zadatak sistematskog prikupljanja i organizovanja činjenica vezanih za ove probleme poveren je naučnicima. U fokusu analize nalaze se jezik, nacionalnost i rasa kao ključne kategorije kroz koje je jugoslovenski prostor klasifikovan i interpretiran. Prate se konceptualizacija i upotreba ovih kategorija u Sjedinjenim Državama u periodu pre Prvog svetskog rata, kao i njihova primena tokom 1917. i 1918. godine u nastojanjima američkih naučnika da razvrstaju stanovništvo, definišu njegove osnovne karakteristike i političku pripadnost. Posebna pažnja posvećena je delu *The Frontiers of Language and Nationality in Europe* (1917) Leona Dominijana, člana *Inquiryja*. Razmatra se u kojoj meri je ovaj naučni diskurs podrazumevao hijerarhizaciju među različitim grupama, kao i ograničenja pokušaja racionalizacije složenog jugoslovenskog prostora. Konačno, analiza ovih epistemoloških praksi smešta se u širi kontekst globalnih ambicija Sjedinjenih Država u procesu uređenja posleratnog poretka.

Biografija: Vukašin Marić rođen je 1998. godine u Novom Sadu. Osnovne i master studije istorije završio je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, gde je trenutno doktorand i pod mentorstvom prof. dr Đorđa Đurića izrađuje doktorску disertaciju pod naslovom „Sjedinjene Američke Države i stvaranje jugoslovenske države, 1917–1920. Imperija, nauka i politika“. Od 2023. godine zaposlen je kao asistent na Odseku za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, na predmetima iz moderne i savremene istorije 19. i 20. veka. Autor je više naučnih radova i učesnik više naučnih skupova u zemlji i inostranstvu. U užje oblasti naučnog interesovanja spadaju istorija 20. veka, međunarodna istorija, američka istorija i istorija historiografije. Član je Omladinskog odbora Matice srpske, Srpske asocijacije za angloameričke studije i Društva istraživača prošlosti sa postjugoslovenskog prostora.

dr Jovana Papović

CETOBaC (Centre d'études turques, ottomanes, balkaniques et centrasiatiques),
Pariz

papovicj@gmail.com

ORCID: 0009-0009-9503-9656

Porodica kao jedinica političkog: angažman i udruženi život u međuratnom Beogradu

Apstrakt: Društveni život Beograda u međuratnom periodu obeležen je gustim i razuđenim mrežama građanskog udruživanja. Humanitarna, ženska, profesionalna, sportska i parapolićka udruženja činila su ključne prostore društvene interakcije. Novija istraživanja pokazuju da ova udruženja nisu bila marginalna, već su aktivno učestvovala u oblikovanju društvenih i političkih dinamika, uprkos dominantnoj slici države kao prostora autoritarne vladavine. Polazeći od ovih uvida, izlaganje predlaže pomeranje analitičkog fokusa: sa udruženja kao institucija na porodicu kao osnovnu jedinicu kroz koju se društveni angažman oblikuje, prenosi i stabilizuje. Porodica se pritom ne posmatra samo kao okvir socijalizacije, već kao akter koji određuje pristup mrežama, resursima i oblicima delovanja i kroz koji se uspostavljaju dugotrajne veze između civilne, političke i profesionalne sfere. U tom smislu, angažman se pokazuje kao praksa ukorenjena u porodičnim strukturama, koja se prenosi i redefiniše kroz generacije. Kao studija slućaja analizira se porodica Glavinić-Knez Milojković, pripadnica beogradskog notabiliteta, ćiji su ćlanovi bili aktivni u različitim pokretima, a naroćito u ženskim drušćvima i u Sokolu kroz njegov prosvetni odbor. Njihova bogata lićna arhiva, saćuvana u Arhivu Beograda, omogućava da sagledamo veze između intimnog i javnog života i ukaćemo na porodićnu jedinicu kao vaćnog aktera udrućenog života.

Biografija: Jovana Papović je istorićarka ćija istraživanja obuhvataju različite oblike građanskog i politićkog angaćmana sa posebnim fokusom na generacije, omladinu i detinjstvo u jugoslovenskom prostoru. Doktorirala je na EHESS-u 2026. godine, sa disertacijom o Sokolskom pokretu tokom „dugog” 19. veka i u međuratnoj Jugoslaviji. Takoćde je stekla master diplomu iz kulturnih studija na Fakultetu politićkih nauka u Beogradu, kao i master iz antropologije na EHESS-u, gde je odbranila rad o radikalnim omladinskim subkulturama u savremenoj Srbiji. U periodu od 2020. do 2023. godine bila je zaposlena na INALCO-u u Parizu, gde je predavala istoriju Jugoistoćne Evrope. Trenutno je angaćovana kao spoljna saradnica Centra za turske, osmanske, balkanske i srednjoazićske studije u Parizu i vodi interdisciplinarne istraćivaćke seminare na EHESS-u.

msr Ivan Milec

Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

ivan.milec1203@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2275-6007

Narodni seljački klub – stvarna ili fingirana parlamentarna oporba režimu kralja Aleksandra?

Apstrakt: Pitanje poslaničkih klubova u razdoblju Kraljevine SHS/Jugoslavije do sada nije bilo predmet zasebne historiografske obrade. Budući da ni o najvažnijim poslaničkim klubovima ne postoje zasebne studije, ne čudi da pažnja nije posvećena manjim klubovima. Upravo jedan takav klub, Narodni seljački klub, tema je ovoga izlaganja. Oktroiranje Ustava i parlamentarni izbori 1931. predstavljaju formalni, ali ne i stvarni kraj diktature kralja Aleksandra. Zbog nakaradnog izbornog sustava opozicija je proglasila apstinenciju te su u novi parlament izabrani samo kandidati s režimske liste. Na prvoj sjednici parlamenta formiran je režimski klub kojem su pristupili svi zastupnici, no ubrzo se spomenuti klub počeo raslojavati. Iz kluba se, između ostalih, izdvojila grupa poslanika iz Hrvatske, formirajući vlastiti klub. Članovi su klub htjeli nazvati Hrvatski seljački klub, no zbog „isticanja plemenskog imena” vlast je to odbila te je odabrano ime Narodni seljački klub. Oba su ova naziva ranije korištena od strane Radićeve Hrvatske seljačke stranke, što pokazuje kako su članovi kluba, uglavnom otpadnici od HSS-a, željeli pokazati poveznicu s ranijim političkim strankama te se ponovno približiti vanparlamentarnoj oporbi oko Mačeka. Historiografija članove ovoga kluba uglavnom percipira kao „lojalnu” oporbu režimu. Cilj je stoga istražiti tko su članovi kluba, što ih povezuje te utvrditi predstavljaju li oni stvarnu ili fingiranu oporbu režimu. Iako je nedvojbeno da je glavna figura kluba, bivši ministar Nikola Nikić, bio osoba bliska dvoru koja se odmah 1929. priklonila novom režimu, ostaje činjenica da su vlasti pratile članove kluba, onemogućavale njihovu političku agitaciju te plijenile brošure i letke koje su izdavali. Historiografska obrada spomenutog kluba doprinijet će kvalitetnijem razumijevanju parlamentarne kulture Kraljevine Jugoslavije, kao i razdoblja diktature u cjelini.

Biografija: Rođen je 1991. u Slavonskom Brodu. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2016. diplomirao je jednopredmetni studij povijesti, a na istom fakultetu i doktorirao 2025. godine. Kao kustos radio je u Muzeju Brodskog Posavlja i Muzeju Cvelferije. Od 2019. zaposlen je u Podružnici za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest kao asistent – znanstveni novak, a od veljače 2025. kao viši asistent. Područja interesa su mu politička, ekonomska i društvena povijest međuratne Jugoslavije, te lokalna povijest Slavonskog Broda i Brodskog Posavlja.

**Pismo Dragutina Kamberra, župnika i kotarskog povjerenika u Doboju,
Anti Paveliću: ustanak i srpsko pitanje u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj**

Apstrakt: Dragutin Kamber je bio ličnost od povjerenja Ustaškog pokreta među rimokatoličkim klerom u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Obavljajući više crkvenih i upravnih dužnosti, imao je pouzdan uvid u eskalaciju nasilja na tom prostoru 1941. godine. Njegova opažanja odnosila su se kako na ustanike, pa i srpsko stanovništvo u cjelini, tako i na vojne i političke strukture Ustaškog pokreta, čijim su djelovanjem navedeni sukobi izazvani. U tom smislu, autentične i neobične su njegove ocjene o uzrocima i toku nastale krize. Jedan od izvora u kome je sažet pregled navedene situacije jeste opširno pismo koje je 17. septembra 1941. Kamber uputio poglavniku Anti Paveliću. Glavno obilježje tog spisa jesu strah njegovog autora od daljeg razvoja situacije i kritika nekontrolisanog ustaškog terora, koja, evidentno, nije polazila sa moralnog stanovišta nego upravo iz bojazni od dugoročnih posljedica za budućnost NDH. Na osnovu arhivske građe, spisa Dragutina Kamberra i relevantne istoriografske literature, rad razmatra po mnogo čemu jedinstven istorijski izvor koji pruža vrijedan uvid u ustaški teror, srpski otpor i funkcionisanje NDH u njenim ranim mjesecima.

Biografija: Nemanja Vujić je rođen u Doboju (Republika Srpska, Bosna i Hercegovina) 1998. godine. Na Odseku za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu diplomirao je 2021, a zvanje master istoričara je stekao dvije godine kasnije. Na istom Fakultetu 2023. godine upisao je i doktorske akademske studije. U periodu master studija bio je polaznik programa stručne prakse u Spomen-zbirci Pavla Beljanskog u Novom Sadu, a zatim i saradnik u Istorijskom arhivu grada Novog Sada i Muzeju žrtava genocida u Beogradu. Od juna 2024. godine, kao student doktorskih akademskih studija, stipendista je Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije i u zvanju istraživač-pripravnik angažovan u Institutu za savremenu istoriju u Beogradu. Tokom 2021. godine bio je i stipendista Fonda za mlade talente Republike Srbije. Autor je naučne monografije *General Mladić u srpskoj javnosti: studija slučaja novosadski Dnevnik 1992–1995*. Pored toga, do sada je objavio i 12 naučnih radova u časopisima i zbornicima radova. Učestvovao je na više domaćih i međunarodnih naučnih konferencija, ljetnjih škola i simpozijuma. Polaganjem stručnog ispita za rad u muzejskoj djelatnosti 2024. godine stekao je i zvanje kustosa. Oblasti naučnog interesovanja su mu: Građanski rat u Bosni i Hercegovini 1992–1995. i srpski narod u NDH 1941–1945.

msr Biljana Marcojević

Muzej žrtava genocida, Beograd

biljana.marcojevic@muzejgenocida.rs

ORCID: 0009-0006-9283-3844

Stradanje banatskih Jevreja tokom okupacije

Apstrakt: Stradanje jevrejskog stanovništva na teritoriji okupiranog Banata u Drugom svetskom ratu predstavlja deo tragičnog poglavlja lokalne istorije. Nakon uspostavljanja nemačke okupacione vlasti po okončanju kratkotrajnog, ali po posledicama dalekosežnog Aprilskog rata 1941. godine, Jevreji su odmah popisani, a ubrzo potom izloženi sistematskoj diskriminaciji, izolaciji i represiji. Administrativne mere, poput obaveze nošenja oznaka, konfiskacije imovine i zabrane obavljanja javnih funkcija, bile su uvod u masovne deportacije i „konačno rešenje”. Banat je, zbog specifičnog statusa pod direktnom nemačkom upravom, postao prostor u kojem su mere protiv Jevreja sprovedene brzo i bez otpora lokalnih vlasti koje su činili folksdojčeri. Već tokom 1941. i 1942. godine sprovedene su akcije interniranja i likvidacije, a preživeli su deportovani u logore smrti u okupiranoj Srbiji, ali i dalje, ka teritorijama pod kontrolom Trećeg rajha. Analiza pokazuje da je stradanje Jevreja u Banatu bilo rezultat kombinacije ideološke politike nacističkog režima, saradnje lokalnih struktura i odsustva organizovanog otpora. Ovaj slučaj osvetljava širi obrazac Holokausta na jugoistočnoevropskom prostoru, ali i specifične okolnosti koje su Banat učinile jednim od prvih regiona u kojem je sprovedeno gotovo potpuno uništenje jevrejske zajednice.

Biografija: Biljana Marcojević rođena je 1990. godine u Čačku. Diplomirala je na Katedri za istoriju Jugoslavije Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu sa temom *Andrić u Berlinu 1939–1941*. Zvanje master istoričara stekla je na Katedri za savremenu istoriju, odbranivši rad *Andrićeve ratne godine*. Godine 2021. upisala je doktorske akademske studije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu na Katedri za savremenu istoriju. Njena doktorska disertacija bavi se temom *Civilne žrtve na prostoru Banata za vreme nemačke okupacije (1941–1944)*, čime doprinosi razumevanju stradanja civilnog stanovništva tokom Drugog svetskog rata. Profesionalno je angažovana kao kustos u Muzeju žrtava genocida, gde učestvuje u istraživačkom i edukativnom radu. Autor je izložbe *Ratne heroine* i obuke za nastavnike istorije pod nazivom *Učenje o genocidu počinjenom nad Srbima*. Objavila je nekoliko naučnih radova o ratnim stradanjima, sećanju i kulturi pamćenja. Njena istraživanja i javni nastupi doprinose širenju znanja o istoriji genocida, ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti, kao i očuvanju sećanja na postradale.

msr Milica Moljski

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

moljskim@gmail.com

ORCID: 0009-0000-7401-7903

Kaznena ustanova Suda gospodina šefa Mađarskog kraljevskog domobranstva u Šatoraljaihelju kroz sećanje i javni diskurs

Apstrakt: Tokom Aprilskog rata 1941. godine mađarske trupe zauzele su Bačku, Baranju, Međumurje i Prekomurje, pri čemu su već u prvim danima okupacije počinjeni prvi masovni zločini nad civilnim stanovništvom u Kraljevini Jugoslaviji. U cilju suzbijanja otpora tokom Drugog svetskog rata, mađarske vlasti – policija, žandarmerija i vojna kontraobaveštajna služba – uhapsile su veliki broj članova Komunističke partije Jugoslavije (KPJ) i Saveza komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ), od kojih je određen broj izdržavao kaznu u vojnom zatvoru u Šatoraljaihelju (*Kaznena ustanova Suda gospodina šefa Mađarskog kraljevskog domobranstva: Šatoraljaihelj*), na severoistoku Mađarske. Nakon nemačke okupacije Mađarske, politički zatvorenici pokušali su da izvedu proboj 22. marta 1944. godine, koji je ugušen uz velike žrtve, što je često isticano u posleratnoj jugoslovenskoj, naročito vojvođanskoj štampi. Rad se zasniva na analizi memoarske građe, komemoracija u predstojećim decenijama, izjava preživelih zatvorenika i učesnika proboja, zatim zatvorske korespondencije, kao i novinskih članaka i književnih tekstova nastalih u zatvoru. Posebna pažnja posvećena je načinu na koji je posleratna štampa do 1992. godine oblikovala, usmeravala i negovala narative o Šatoraljaihelju. Stoga se može zaključiti da je jedan od glavnih ciljeva rada da odgovori na pitanje na koji su način iskustva zatvora u Šatoraljaihelju interpretirana i predstavljena u različitim tipovima izvora i koje je mesto Šatoraljaihelj zauzeo u jugoslovenskoj istoriografiji i posleratnim narativima.

Biografija: Milica Moljski rođena je 2000. godine u Novom Sadu. Osnovne akademske studije istorije završila je 2023. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu. Master rad pod nazivom „Zločini okupatora u Bačkoj u Drugom svetskom ratu u ogledalu 'Slobodne Vojvodine'“ odbranila je na istom fakultetu 2024. godine. Student je doktorskih akademskih studija istorije u Novom Sadu od 2024. godine. U fokusu njenih istraživanja nalaze se kultura sećanja i ratni zločini počinjeni tokom Drugog svetskog rata u Jugoslaviji, naročito u Bačkoj. U periodu od 2024. do 2026. godine bila je saradnik Muzeja žrtava genocida. Stipendista je Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija.

dr Nina Žnidaršič

Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

nina.znidarsic@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6339-3994

Avtonomija novinarstva in novinarjevega delovanja v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji

Apstrakt: Prispevek se osredotoča na (de)konstrukcijo jugoslovanskega novinarstva skozi koncepta avtonomije in delovanja v obdobju SFRJ (1963–1992). Tri desetletja dolgo obdobje analize omogoča genealoško razumevanje političnih in institucionalnih (dis)kontinuitet, ki so oblikovale razmerja med notranjo logiko novinarskih institucij in širšim družbenopolitičnim sistemom. Avtonomija je razumljena relacijsko: ne kot vnaprej dano stanje, temveč kot zgodovinsko proizveden, spreminjajoč se proces, ki se oblikuje skozi profesionalizacijo, (samo)institucionalizacijo in konkretno delovanje novinarjev. Prispevek izhaja iz predpostavke, da so reforme od 50. let naprej pomembno reorganizirale sistem družbenega komuniciranja in informiranja ter spodbudile procese modernizacije, profesionalizacije in decentralizacije. Samoupravni socializem je pri tem predstavljal ključno i-deološko in institucionalno podstat, ki je nazadnje prispevala tudi k formaciji novinarske avtonomije. Jugoslovanski novinarji so obravnavani kot historični akterji v času in prostoru, ki so aktivno sodelovali pri vzpostavljanju profesionalne integritete ter individualne in kolektivne avtonomije. Osrednja metoda je zato ustna zgodovina v obliki poglobljenih polstrukturiranih intervjujev z novinarji, ki so se poklicno formirali v SFRJ. Izvedenih je bilo 69 intervjujev v Sloveniji, na Hrvaškem in v Srbiji – empirična analiza pa se osredotoča predvsem na Slovenijo. Izsledki pokažejo, da so novinarske institucije, protislovno tudi ob politični podpori enopartijskega sistema, z utrjevanjem profesionalnih standardov, statusa in kredibilnosti ustvarjale pomembne momente avtonomije. Prav to protislovje odpira prostor za kritično razumevanje recipročnega odnosa med novinarstvom in širšimi zgodovinskimi procesi.

Biografija: Dr. Nina Žnidaršič je asistentka raziskovalka na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Od leta 2020 do februarja 2025 je bila mlada raziskovalka na Centru za raziskovanje družbenega komuniciranja na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani, kjer je z odliko zagovarjala doktorsko disertacijo *Avtonomija novinarstva in novinarjevega delovanja v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji*. Njen raziskovalni profil je izrazito interdisciplinaren in povezuje zgodovino socialistične Jugoslavije, historično sociologijo, komunikologijo, kritično teorijo in analize sodobnih političnih preobrazb.

Televizijske reklame u SFRJ kao oblik meke ideološke propagande

Apstrakt: Televizijske reklame u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji predstavljaju specifičan medijski fenomen koji prevazilazi isključivo ekonomsku funkciju oglašavanja. U radu se polazi od pretpostavke da su reklame u kontekstu tzv. „mekog socijalizma” delovale kao suptilan oblik ideološke komunikacije, učestvujući u reprodukciji društvenih vrednosti i normi. Za razliku od eksplicitne političke propagande karakteristične za druge socijalističke sisteme, jugoslovenske reklame oblikuju ideološke poruke kroz svakodnevne narative, vizuelne kodove i reprezentacije poželjnih stilova života. Teorijski okvir rada zasniva se na konceptu ideologije kao materijalne prakse (Althusser) i teoriji kulturne hegemonije (Gramsci), uz primenu semiotičke i diskurzivne analize medijskih sadržaja. Metodološki pristup obuhvata kvalitativnu analizu odabranih televizijskih reklama iz perioda od 1960-ih do 1980-ih godina, koje se posmatraju kao kulturni tekstovi u kojima se prepliću elementi tržišne logike i socijalističke ideologije. Analiza pokazuje da reklame konstruišu i naturalizuju vrednosti poput porodice, rada, zajedništva i društvene odgovornosti, predstavljajući ih kao opšteprihvaćene i poželjne. Na taj način, televizijsko oglašavanje funkcioniše kao oblik „meke propagande” koji ne deluje kroz direktne političke poruke, već kroz normalizaciju ideološkog okvira u sferi svakodnevnog života.

Biografija: Rođena 2002. godine, Anja Savić studentkinja je prve godine doktorskih studija na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu, na studijskom programu Mediji i društvo. Osnovne akademske studije završila je 2024. godine kao najbolji student generacije, nakon čega je u oktobru 2025. godine završila master akademske studije iz oblasti komunikologije i medijskih studija. Neposredno po završetku master studija upisala je doktorske studije. Master rad odbranila je na temu „Istorijske perspektive razvoja i uloge reklame u Jugoslaviji” u kontekstu mekog socijalizma, u kojem je analizirala specifičnosti jugoslovenskog socijalističkog modela, odnose između ideologije, potrošačke kulture i medijske komunikacije, kao i razlike u odnosu na istočnoevropske socijalističke sisteme. Njena glavna istraživačka interesovanja obuhvataju socijalizam u Jugoslaviji, kulturu socijalizma, istoriju medija i oglašavanja, propagandu, kao i transnacionalne tokove popularne kulture u hladnoratovskom kontekstu. U okviru dosadašnjeg akademskog rada bavila se analizom medijskih sadržaja iz istorijske i teorijske perspektive, sa posebnim fokusom na ulogu medija u oblikovanju društvenih vrednosti i identiteta. Tečno govori engleski i nemački jezik, koje aktivno koristi u istraživačkom i akademskom radu.

msr Danica Petrović, doktorantkinja

Univerzitet u Groningenu, Fakultet umetnosti, Centar za medije i žurnalistiku

danica.petrovic@rug.nl

ORCID: 0000-0002-9586-4009

Materijalni svet jugoslovenskog novinarstva i organizacija proizvodnje vesti 1945–1991.

Apstrakt: Istraživanje istorije jugoslovenskog novinarstva usmereno je na političke strukture, ideologiju i medijski sadržaj, dok su materijalni i prostorni uslovi proizvodnje vesti ređe razmatrani. Ovaj rad polazi od pretpostavke da arhitektura i organizacija novinskih institucija mogu doprineti razumevanju medijskog sistema u socijalističkoj Jugoslaviji. U okviru šireg doktorskog istraživanja razvijen je konceptualni okvir *medijatoposa*, koji medijski pejzaž posmatra kao mrežu novinskih kuća, radio i televizijskih centara, štamparija, telekomunikacionih struktura, novinskih agencija i domova. Ove tipologije sagledavaju se kroz medijske zakone, arhitektonske karakteristike i svakodnevnu upotrebu, sa fokusom na odnos prostora i novinarske prakse. Empirijski deo istraživanja zasniva se na arhivskoj analizi urbanih planova i arhitektonskih projekata, terenskom radu i intervjuima sa bivšim novinarima i zaposlenima. Obuhvaćene su studije slučaja širom bivše Jugoslavije, uključujući objekte listova Delo (Ljubljana), Politika i Borba/Večernje novosti (Beograd), Dnevnik (Novi Sad), Vjesnik (Zagreb), Novi list (Rijeka), Slobodna Dalmacija (Split), Oslobođenje (Sarajevo), Glas (Banja Luka), Nova Makedonija (Skoplje), Pobjeda (Podgorica) i Rilindija (Priština). Preliminarni nalazi ukazuju na ponavljanje prostornih obrazaca u organizaciji redakcija i lokalne varijacije uslovljene urbanim položajem, institucionalnim modelima i kasnijim prostornim transformacijama. Dalja analiza razmotriće nalaze kroz različite nivoe *medijatoposa* radi sagledavanja medijskog pejzaža bivše Jugoslavije kao celine.

Biografija: Danica Petrović (Beograd, 1999) arhitektka je i doktorantkinja na Univerzitetu u Groningenu, gde istražuje prostorne aspekte novinarstva u bivšoj Jugoslaviji. Osnovne studije završila je na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, a master studije na BTU Kotbus–Senftenberg kao stipendistkinja DAAD-a. Radila je na istraživačkim i konzervatorskim projektima u Srbiji, Crnoj Gori, Nemačkoj i Holandiji. Njena master teza o bioskopu „L'Aiglon” u Berlinu nagrađena je Studentskom nagradom Berlinskog zavoda za zaštitu spomenika i objavljena u seriji BestMasters izdavača Springer Vieweg. Lider je grupe mladih profesionalaca ICOMOS-a Nemačke.

msr Ljubica Vujović

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

ljubica.vujovic@f.bg.ac.rs

ORCID: 0009-0006-7664-4226

msr Maja Petrović

Fakultet za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum, Beograd

maja.petrovic@fmk.edu.rs

ORCID: 0009-0001-4265-602X

Od industrijskog pejzaža do ekološke kritike – priroda u jugoslovenskoj umetnosti i vizuelnoj kulturi 20. veka

Apstrakt: Rad ima za cilj da ukaže na promene u načinima pristupa temi prirode u jugoslovenskoj umetnosti i vizuelnoj kulturi 20. veka, kroz komparativnu analizu međuratnih grafika Đorđa Andrejevića Kuna, fotografija i razglednica sa motivom Borskog rudnika i odabranih primera novih umetničkih praksi 1970-ih (grupe *Tok i Bosch+Bosch*). Rad ispituje na koji način reprezentacije prirode reflektuju društvene i ekonomske promene i aktivno učestvuju u transformaciji njenog ontološkog statusa – iz egzistencijalnog okruženja u kapitalizovani resurs. Dok razglednice Borskog rudnika naturalizuju industrijsku transformaciju pejzaža, predstavljajući je kao znak napretka i modernizacije, Kunove grafike razotkrivaju njen destruktivni karakter, ukazujući na razaranje odnosa čoveka i prirode, zbog čega rad predlaže uvođenje pojma *protoekološke senzibilnosti*. Drugi deo rada bavi se primerima jugoslovenskih novih umetničkih pristupa koji kroz različite umetničke postupke tematizuju odnos čoveka i životne sredine u kontekstu kasnog socijalizma i globalnog ekološkog zaokreta. Uporedna analiza ovih hronološki i medijski udaljenih primera prati razvoj od egzistencijalne povezanosti čoveka i zemlje do eksplicitne ekološke kritike, pri čemu njihovu važnu poveznicu predstavlja upotreba teksta i poezije. Metodološki, rad se oslanja na interdisciplinarni pristup koji kombinuje istoriju umetnosti i studije vizuelne kulture sa savremenim teorijama pejzaža i kapitalocena.

Biografije:

Ljubica Vujović (1998, Beograd) je istraživač saradnik i doktorantkinja na Odeljenju za istoriju umetnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Doktorske studije upisala je 2022. godine sa temom *Slika prirode u srpskoj vizuelnoj kulturi (1895–1941)*. Od 2023. godine angažovana je u nastavi na Seminaru za studije moderne umetnosti, a tokom akademske 2023/2024. godine učestvovala je i u realizaciji nastave na Fakultetu likovnih umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu.

Saradnica je Centra za američke studije i urednica elektronskog magazina za savremenu umetnost *Supervizuelna*. Njena naučna interesovanja obuhvataju istoriju moderne umetnosti i vizuelne kulture, studije prirodne okoline, kulturnu politiku i istoriju skulpture. Dobitnica je više stipendija, među kojima su SYLFF stipendija Tokio fonda za mlade lidere u oblasti humanistike (2026), *Erazmus+* stipendija za višemesečni boravak na Univerzitetu u Oslu (2025), kao i stipendija Fondacije „Henri Mur” u Engleskoj (2024).

Maja Petrović (1998, Leskovac) je doktorantkinja i saradnica u nastavi na Odeljenju za istoriju umetnosti Filozofskog fakulteta u Beogradu. Od 2023. godine radi kao saradnica u nastavi na Departmanu za digitalnu umetnost Fakulteta za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum u Beogradu. Doktorske studije upisala je 2022. godine sa temom *Izmenjeno okruženje u umetnosti jugoslovenskog i postjugoslovenskog prostora (1968–2006)*. Stipendistkinja je Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija od 2023. godine. Oblasti njenog istraživačkog interesovanja su odnosi savremene umetnosti i prirode, ekologije i posthumanizma. Od 2022. godine uređuje i piše tekstove za elektronski magazin za savremenu umetnost *Supervizuelna*.

msr Lucija Lunder

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, Ljubljana

lucija.lunder@zrc-sazu.si

ORCID: 0009-0009-8973-8098

Organiziranje slovenskih likovnih umetnikov v socialistični Jugoslaviji: Primer Umetniške zadruge Ljubljana (1946–1964)

Apstrakt: Prispevek obravnava Umetniško zadrugo Ljubljana, ki so jo slovenski likovni umetniki ustanovili leta 1946 z namenom urejanja gospodarskih vidikov svojega dela. Delovala je kot samostojna gospodarska organizacija oziroma podjetje, ki je umetnikom zagotavljala predvsem preskrbo z materiali, razstavljanje in prodajo umetniških del ter različne oblike tehnične in produkcijske podpore. Na podlagi arhivskega gradiva, zakonodaje in časopisnih objav prispevek analizira okoliščine ustanovitve Zadruge, njeno delovanje, težave in vzroke za likvidacijo. Prvič jasno ugotavlja čas prenehanja njenega delovanja, kar v dosedanji literaturi ni bilo zanesljivo določeno. Predstavljeno je razmerje med Zadrugo in Društvom slovenskih upodablajočih umetnikov, s katerim je bila tesno povezana, vendar od njega formalno ločena. Prispevek oriše tudi širši kontekst združne oblike organiziranja slovenskih likovnikov v zgodnjem obdobju socializma – najprej predstavi razvoj in vlogo združništva v socialistični Jugoslaviji, nato pa opozori na primerljive oblike organiziranja likovnih umetnikov v drugih jugoslovanskih republikah.

Biografija: Lucija Lunder, rojena leta 1999 v Novem mestu v Sloveniji, je mlada raziskovalka na Umetnostnozgodovinskem inštitutu Franceta Steleta ZRC SAZU in doktorska študentka umetnostne zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru. Diplomirala je iz filozofije in umetnostne zgodovine ter magistrirala iz umetnostne zgodovine in zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Raziskovalno se ukvarja s slovensko likovno umetnostjo in delovanjem likovnega polja v času socialistične Jugoslavije, v okviru doktorske disertacije natančneje z delovanjem Društva slovenskih likovnih umetnikov. Občasno tudi kurira razstave.

dr Jovana Milovanović

Institut za istoriju umetnosti Filozofskog fakulteta u Beogradu

jovana.milovanovic892@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7404-8160

Fabrika čokolade „Šonda” u vizuelnoj kulturi Kraljevine SHS/Jugoslavije

Apstrakt: Prvu fabriku čokolade u Srbiji osnovao je cincarski trgovac Konstantin Kosta Šonda 1902. godine u donjem delu beogradskog kvarta Dorćol, poznatijeg kao Jalija. Fabrika je nosila porodično ime, a nakon Kostine smrti 1911. godine upravljanje preuzima njegov sin Mihailo Mika Šonda, koji dodatno razvija porodični posao. U Muzeju grada Beograda, u okviru dve zbirke, čuvaju se fotografije vezane za delatnost fabrike „Šonda”, koje se mogu analizirati iz perspektive industrijskog nasleđa, urbanog razvoja i vizuelne kulture Beograda između dva svetska rata, uključujući i prisustvo reklama čokolade „Šonda” u gradskom prostoru. Paralelno sa razvojem proizvodnje čokolade, kaka, slatkiša i leda, fabrika se od samog početka oglašavala u štampi – od jednostavnih tekstualnih oglasa do vizuelno složenijih formi koje se tokom tridesetih godina pojavljuju u ilustrovanoj periodici, poput lista Ilustrovano vreme (1930–1931), u korelaciji sa aktuelnim društvenim i kulturnim događanjima u Kraljevini Jugoslaviji. U cilju proširenja tržišta, Mihailo Šonda razvija i dodatne strategije popularizacije proizvoda kroz participaciju u društvenim događajima i kulturi sećanja. Poseban segment predstavljaju albumi sa sličicama, među kojima su serije posvećene „Svetskom ratu”, državnom prvenstvu u fudbalu 1932. godine, kao i gradovima Kraljevine Jugoslavije. Analiza vizuelnog materijala – koji obuhvata arhitekturu fabrike, proizvodni proces, oglašavanje i prisustvo proizvoda u urbanom prostoru – omogućava sagledavanje međusobne uslovljenosti industrijske proizvodnje, vizuelne kulture i društvenih procesa u Kraljevini Jugoslaviji. Time se fabrika „Šonda” pozicionira kao relevantan činilac u formiranju urbane svakodnevice i popularne kulture međuratnog Beograda.

Biografija: Jovana Milovanović je zaposlena u zvanju naučnog saradnika na Odeljenju za istoriju umetnosti na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Doktorsku tezu je odbranila na istom odeljenju u februaru 2023. godine, pod mentorstvom prof. dr Igora Borozana. Bavi se evropskom i nacionalnom umetnošću i vizuelnom kulturom druge polovine 19. veka, sa posebnim naglaskom na umetnost nacije. Njenu istraživačku pažnju zaokuplja i umetnost nastala u periodu Kraljevine SHS/Jugoslavije, naročito u kontekstu vladarske reprezentacije dinastije Karađorđević.

msr Anđela Petrović

Galerija SANU, Beograd

apetrovic.cmih@gmail.com

ORCID: 0009-0002-3012-0567

msr Emilija Aćimović

Institut za istoriju umetnosti, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

eacimovic12@gmail.com

ORCID: 0009-0006-2136-3101

Uloga arhitekture i muzeološke interpretacije u oblikovanju ličnog doživljaja i kolektivnog pamćenja na primeru posleratnih jugoslovenskih memorijalnih kompleksa

Apstrakt: Svojom jasnom političkom i didaktičkom porukom, memorijali u socijalističkoj Jugoslaviji su imali ključnu ulogu u vizuelnom oblikovanju i iskazivanju dominantnog ideološkog i identitetskog narativa. Potreba za suočavanjem sa masovnim ratnim stradanjima, odavanjem počasti žrtvama i naglašavanjem njihove besmrtnosti kulminirala je u monumentalnim kompleksima spomen-parkova tokom sedme, osme i delimično devete decenije XX veka. Formiranje mesta sećanja odnosilo se na čitave memorijalne pejzaže, sa posebnim procesijskim putanjama koje im daju karakter svetišta, što je imalo za cilj prenošenje vanvremenskih motiva ljudske borbe, pobede života nad smrću. Osim apstraktnih i višestruko simboličnih formi spomenika, osmišljeni su i novi sadržaji poput komemorativnih prostora i prostora za održavanje svečanosti, spomen-domova i memorijalnih muzeja, čija je namena bila dodatno približavanje i ujedinjenje svih naroda i narodnosti oko sećanja na ratna stradanja. Unutar kompleksa, memorijalni muzeji najčešće predstavljaju kulminaciju ličnog iskustva posetilaca, u kojoj se prostorni doživljaj povezuje sa svedočanstvenošću izloženih predmeta, čime se uspostavlja veza između kolektivnog pamćenja i ličnog, afektivnog doživljaja posetilaca. Polazeći od toga, rad ima za cilj da sagleda međusobnu povezanost svih elemenata spomen-parkova, odnosno način na koji se pejzaž, arhitektura i skulptura prepliću sa muzejskom interpretacijom i komunikacijom, oblikujući višeslojno i iskustveno sagledavanje ovih prostora. Uzevši u obzir transformacije koje ovi kompleksi doživljavaju tokom turbulentnog perioda poslednje decenije prošlog veka i novi kontekst u kojem su se našli u prvim decenijama XXI veka, razmotriće se stepen zaštite i njihova savremena uloga kao mesta sećanja.

Biografije:

Msr Anđela Petrović (1999) je doktorant na Odeljenju za istoriju umetnosti na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Od 2025. godine je stipendista Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija i saradnik u nastavi na Seminaru za muzeologiju i heritologiju. Njena uža naučna oblast je muzejska komunikacija i interpretacija kulturnog nasleđa, sa akcentom na afektivne, inkluzivne i participativne pristupe. Kustos je u Galeriji Srpske akademije nauka i umetnosti u Beogradu, stručni saradnik Narodnog muzeja Srbije, član Balkanske muzejske mreže i ICOM-a.

Msr Emilija Aćimović (2001) je istraživač pripravnik na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, pri Institutu za istoriju umetnosti i Odeljenju za istoriju umetnosti. Angažovana je kao saradnik u nastavi na osnovnim akademskim studijama istorije umetnosti na predmetima iz oblasti istorije arhitekture. Njena uža naučna oblast je istorija srpske arhitekture novijeg i savremenog doba, sa naglaskom na obnovljeno crkveno graditeljstvo i autorsku arhitekturu poslednjih decenija XX i početka XXI veka. Na osnovnim studijama je bila stipendista Ministarstva prosvete Republike Srbije, a na završnoj godini osnovnih i master studija stipendista Fonda za mlade talente Republike Srbije („Dositeja”) pri Ministarstvu nauke, tehnološkog razvoja i inovacija. Saradnica je Narodnog muzeja Srbije.

msr Mina Ristović

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

ristovicmina@gmail.com

ORCID: 0009-0002-0059-8041

**Pozicioniranje Reparacione komisije pri Vladi FNRJ i njene misije
u Berlinu u okviru međusavezničkog sistema upravljanja
nemačkim reparacijama (1945–1948)**

Apstrakt: Rad se bavi analizom stupanja Reparacione komisije pri Vladi Federativne Narodne Republike Jugoslavije i njene misije u Berlinu u okvir međusavezničkog sistema upravljanja nemačkim reparacijama od kraja Drugog svetskog rata do 1948. godine. Polazeći od šireg institucionalnog okvira uspostavljenog nakon 1945. godine, istraživanje razmatra način na koji su reparacije iz Nemačke bile organizovane i distribuirane kroz mehanizme savezničke uprave, pre svega kroz delovanje Savezničkog kontrolnog veća (*Allied Control Council*) u Berlinu i Međusavezničke reparacione agencije (*Inter-Allied Reparation Agency*) u Briselu. Poseban fokus stavljen je na proces osnivanja Reparacione komisije u Jugoslaviji, kao i na formiranje i funkciju njene delegacije u Berlinu, koja je delovala u okviru Vojne misije FNRJ pri Savezničkom kontrolnom veću. Analizom arhivske građe iz fondova Arhiva Jugoslavije, rad nastoji da rekonstruiše institucionalne nadležnosti, modalitete rada i konkretne prakse jugoslovenskih predstavnika u Berlinu, kao i njihove odnose sa savezničkim strukturama. U središtu istraživanja nalazi se pitanje na koji je način Jugoslavija uspevala da artikuliše i ostvari svoje reparacione zahteve unutar kompleksnog međusavezničkog sistema.

Biografija: Osnovne akademske studije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu upisala je 2019, a završila u junu 2023. godine. Master studije upisala je u oktobru 2023. godine. Pod mentorstvom prof. dr Miroslava Pavlovića masterirala je sa temom „Vajmarska republika 1918–1933: pregled istoriografskih pristupa i perspektiva” septembra 2024. godine. U toku osnovnih akademskih studija učestvovala je u fakultativnoj ekskurziji u Sjedinjene Američke Države, organizovanoj od strane Univerziteta Indijana u Blumingtonu i finansiranoj od strane Ambasade Sjedinjenih Američkih Država u Beogradu. Doktorske studije upisala je oktobra 2024. godine, i dalje pod mentorstvom prof. dr Miroslava Pavlovića. Od avgusta 2025. godine stipendista je Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija.

msr Đorđe Lalić

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

djordjeblok30@gmail.com

ORCID: 0009-0002-2689-7947

Zapadna Nemačka kao industrijski partner SFRJ: Ulaganje stranog kapitala u jugoslovenska preduzeća na primeru FAP – Daimler-Benz

Apstrakt: Sa obnovom diplomatskih odnosa između SR Nemačke i Jugoslavije stvoreni su preduslovi za potpisivanje kapitalnih sporazuma, kao što je bio Sporazum o privrednoj, industrijskoj i tehničkoj saradnji dve države iz 1969. godine. Ovim sporazumom, ali i Zakonom o stranim ulaganjima iz 1967. godine, Jugoslavija je postala vrlo primamljiva destinacija za poslovanje zapadnonemačkih preduzeća. Jedan od prvih velikih partnerskih sporazuma potpisan je između jugoslovenskog FAP-a i zapadnonemačkog Daimler-Benz. Radilo se o Sporazumu o dugoročnoj tehničkoj, komercijalnoj i finansijskoj saradnji u području proizvodnje privrednih motornih vozila, sklopljenom 1970. godine. Investicija Daimler-Benz iznosila je preko 50 miliona nemačkih maraka. Ova saradnja bila je važna i zbog cilja veće motorizacije jugoslovenskog društva, dok su teška motorna vozila, koja su bila proizvod ove kooperacije, bila ključna za dalju izgradnju jugoslovenske privrede. Ugovor između FAP-a i Daimler-Benz bio je utoliko značajniji budući da je uzet kao neka vrsta modela zajedničkog ulaganja kapitala između preduzeća dve zemlje, te je na osnovu ove saradnje trebalo nastaviti dalje povezivanje jugoslovenskih i zapadnonemačkih preduzeća. Tema predloženog rada je analiza ove saradnje, procesa ulaganja nemačkog kapitala u FAP, kao i problema koji su se javili u vidu garancija za nekomercijalne rizike. Predloženi rad obrađuje teme ekonomske i političke istorije sa aspekta industrijske i poslovne saradnje.

Biografija: Đorđe Lalić (Beograd, 13. 2. 1997) je master istoričar, doktorand i istraživač saradnik na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Na Filozofskom fakultetu u Beogradu diplomirao je 2019. godine, a master rad je odbranio 2020, pod mentorstvom prof. dr Dubravke Stojanović. Doktorske studije istorije, takođe pod mentorstvom prof. Stojanović, upisao je 2022. na Filozofskom fakultetu u Beogradu, gde je od marta 2023. zaposlen kao istraživač na Katedri za opštu savremenu istoriju. Angažovan je kao demonstrator na predmetima *Istorija globalizacije* i *Radionica istorije*. Na doktoratu se bavi industrijskom saradnjom Zapadne Nemačke i Jugoslavije. U sferi njegovih istraživačkih interesovanja nalaze se ekonomska istorija, hladnoratovska istorija i istorija Jugoslavije. Do sada je objavio više naučnih radova u domaćim i međunarodnim časopisima i zbornicima i učestvovao na više domaćih i međunarodnih konferencija, skupova i seminara u zemlji i regionu.

msr Vukadin Nišavić

Narodni muzej Crne Gore, Cetinje

vulenisavic@live.com

ORCID: 0009-0005-7910-9088

Reakcija crnogorskih socijalističkih vlasti na nuklearnu katastrofu u Černobilju 1986. godine

Apstrakt: U radu se ispituje reakcija crnogorskih partijskih i državnih vlasti na nuklearnu katastrofu u Černobilju 1986. godine. Istraživanje se dominantno zasniva na arhivskoj građi Državnog arhiva Crne Gore i štampi iz navedenog perioda, prvenstveno dnevnom listu Pobjeda. U pitanju je tema koja do sada nije bila predmet posebnog istraživanja u crnogorskoj historiografiji. Proučeni su institucionalni kapaciteti i konkretne mjere preduzimane radi zaštite stanovništva, a analizirani su i rezultati mjerenja stepena radioaktivne kontaminacije u Crnoj Gori uz poređenja sa dostupnim podacima iz drugih jugoslovenskih republika. Posebna pažnja posvećena je načinu komunikacije partijskih i državnih vlasti sa stanovništvom putem štampe i drugih medija, kao i karakteru i sadržaju informacija koje su u tom procesu plasirane javnosti.

Biografija: Vukadin Nišavić rođen je 1996. godine u Beranama. Živi i radi na Cetinju. Osnovne i magistarske studije završio je na Filozofskom fakultetu u Nikšiću (Univerzitet Crne Gore). Radi kao kustos u Narodnom muzeju Crne Gore. Bavi se istorijom crnogorskog društva u 20. vijeku. Tokom 2020. godine bio je stipendista Međunarodne parlamentarne stipendije (IPS) u Berlinu. Sekretar je redakcije časopisa *Montenegrin Journal for Social Sciences*.

msr Marija Sirk

Filozofska fakulteta – Univerza v Ljubljani

sirkmarija4@gmail.com

ORCID: 0009-0006-2764-2726

Nasilje v slovenskem prvem berilu *Začetnica* (1945)

Apstrakt: Generacija otrok, ki se je med drugo svetovno vojno na jugoslovanskih tleh soočila z vojnim nasiljem, je ta doživetja neposredno po vojni podoživljala v šolskih klopeh, saj so se vojne travme osmišljale skozi učne vsebine. Osrednje vprašanje prispevka je, kako slovensko prvo berilo *Začetnica* (1945) upodablja nasilje in kakšen pomen mu pripisuje. Tako zastavljeno vprašanje je razmeroma neraziskano tako z vidika širšega študija učbenikov na jugoslovanskem področju kot z vidika prav *Začetnice*, čeprav gre za pomemben vir o šolskem letu 1945/46. Analiza identificira podobe druge svetovne vojne in nasilja ter jih nato kvantificira glede na posamezne kategorije. Rezultati pokažejo, da je vojna pomemben motivno-tematski sklop, da je prikazana izrazito nasilno ter da so okupacijske enote in partizani prikazani kot izvajalci nasilja, pri čemer je partizansko nasilje umeščeno v drugačen moralno-ideološki okvir. *Začetnica* nasilja ne izključuje iz otrokovega sveta, temveč bralcu omogoča razlikovanje med državotvornim oziroma legitimnim in nelegitimnim nasiljem.

Biografija: Marija Sirk, rojena leta 1996 v Užicu, je doktorska študentka na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, na Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo. Živi in dela v Sloveniji, kamor se je preselila leta 2013 in kjer je zaključila dodiplomski in magistrski študij. Zaposlena je kot strokovna sodelavka pri prilagajanju učbenikov za razredno stopnjo potrebam slepih učencev.

msr Fengžu Cou (Fengru Zou), doktorantkinja
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
zolja6531@gmail.com
ORCID: 0009-0004-7265-6508

Između marksističke interpretacije istorije i nacionalnih narativa: Drugi svetski rat u udžbenicima istorije u Srbiji tokom 1980-ih godina

Apstrakt: Tokom 1980-ih godina u socijalističkoj Jugoslaviji nastava istorije je i dalje funkcionisala u okviru marksističke koncepcije istorije. U okviru tog pristupa prošlost je tumačena u skladu sa principima istorijskog materijalizma i u funkciji obrazovnih ciljeva koji su podrazumevali oblikovanje učeničkih stavova i vrednosti u skladu sa potrebama socijalističkog društva. Istovremeno, u kontekstu sve izraženijih nacionalnih napetosti tokom 1980-ih godina, postavlja se pitanje da li su elementi nacionalnih narativa već bili prisutni u udžbeničkim naracijama i kako su bili uklopljeni u širi jugoslovenski okvir. Rad će analizirati prikaz Drugog svetskog rata u udžbenicima istorije za osnovnu školu korišćenim u Srbiji tokom 1980-ih godina, sa ciljem da ispita na koji način su elementi nacionalnih narativa bili artikulisani unutar postojećeg marksističkog interpretativnog okvira. Rad se zasniva na kvalitativnoj diskurzivnoj analizi udžbenika istorije, dopunjenoj uvidom u nastavne programe, pedagošku literaturu i relevantne javne i stručne rasprave o nastavi istorije. Analiza će udžbeničke naracije smestiti u širi politički i obrazovni kontekst kasnog socijalizma, sa posebnim osvrtom na odnos između kontinuiteta i promena.

Biografija: Fengžu Cou rođena je 2001. godine u provinciji Điangsi u NR Kini. Osnovne studije srpskog jezika i književnosti završila je na Pekinškom sportskom univerzitetu. Master studije završila je u okviru međunarodnog programa IMESS (*International Master in Economy, State and Society*), koji zajednički realizuju *University College London* i Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu. Trenutno je doktorantkinja na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, gde pod mentorstvom prof. dr Aleksandra Životića piše doktorsko istraživanje posvećeno predstavljanju jugoslovenske istorije u udžbenicima istorije. Njeno istraživanje usmereno je na istorijsko obrazovanje i udžbenike istorije, sa posebnim interesovanjem za odnos između istorijskih narativa, kolektivnog pamćenja i obrazovnih politika.

msr Luka Vrljić, doktorand
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
lukavrljic.skola@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6814-8923

Prikaz dekolonizacije i postkolonijalnih prostora u jugoslavenskim udžbenicima

Apstrakt: U ovom radu predstaviti će se kako je u udžbenicima prikazan proces dekolonizacije i postkolonijalni svijet. Pri analizi prikaza dekolonizacije najveća pažnja posvetit će se ocjeni posljedica dekolonizacije te izboru primjera na kojima se podučava dekolonizacija. Pri analizi udžbenika usporedit će se u kojoj mjeri autori udžbenika pridaju važnost organizaciji UN-a, pojedinim državama te Jugoslaviji u procesu dekolonizacije. Tijekom analize posebna pažnja posvetit će se i Pokretu nesvrstanih te izboru prikaza posljedica povezivanja država unutar organizacije. S obzirom na to da proces dekolonizacije obuhvaća ne samo političku već i gospodarsku, društvenu i kulturnu promjenu prostora, predstaviti će se i kojoj kategoriji promjene se daje najveća važnost te u kojoj je mjeri zastupljena teorija geografskog determinizma. Pri izradi rada posebna pažnja posvetit će se i tome hoće li doći do sve pozitivnijeg prikaza postkolonijalnog svijeta u udžbenicima zbog sve većeg zbližavanja Jugoslavije i država Pokreta nesvrstanih, pa shodno tome hoće li navedene promjene utjecati i na pozitivniji prikaz okoliša tih zemalja. Pri ekonomskoj analizi udžbeničkog prikaza prostora analizirat će se učestalost i svrha korištenja Ginijeva koeficijenta, HDI-ja, trgovinske bilance, demografskih pokazatelja i izazova te turističkog potencijala postkolonijalnog svijeta, kao i ocjene ekonomskih modela koji su utjecali i koji utječu na bogatstvo i razvoj tih prostora. Za potrebe društveno-kulturne analize udžbeničkog prikaza prostora usporedit će se broj i svrha slikovnih i tekstualnih izvora kojima se pokušava naglasiti spoj tradicionalnosti naroda i modernizacije države.

Biografija: Luka Vrljić rođen je u Zagrebu 1995. godine. Magistrirao je na integriranom studiju geografije i povijesti na tematici prikaza starovjekovnih Hebreja tijekom 19. i 20. stoljeća. Trenutno radi kao učitelj povijesti i geografije u OŠ Malešnica te pohađa poslijediplomski studij moderne i suvremene povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Teme njegova istraživanja su metodika nastave povijesti, historijska antropologija i prostorni obrat.

msr Ana Čič

Notranjski muzej Postojna / Podiplomska šola ZRC SAZU

ana.cic@ps-zrc-sazu.org

ORCID: 0009-0005-5991-4047

Žensko vs. Moško: specifike služenja vojaškega roka v JLA za ženske (1983–1985)

Apstrakt: V letu 1983 se je v Jugoslaviji začel dvoletni projekt poskusnega prostovoljnega služenja vojaškega roka za ženske. V prispevku bom osvetlila nekaj temeljnih razlik med vojaškim služenjem v JLA za moške in tistim za ženske. Poleg »tehnicističnih« razlik – dekleta so za razliko od fantov lahko služila tri (vojakinje) ali šest mesecev (rezervne oficirke), imela so drugačen jedilnik, poleg tega pa tudi določene privilegije (na primer ličenje) – je šlo tudi za bistvene, konceptualne razlike. Vključitev žensk v program je temeljila na njihovi prostovoljni odločitvi, zato bom v prispevku predstavila njihove razloge za sodelovanje na usposabljanju, saj je bila pri večini od njih v ozadju želja po dokazovanju, da so (lahko) enake fantom oziroma da lahko počnejo vse, kar bi v družini počel sin. Dotaknila se bom tudi njihove motivacije za vstop v program in pričakovanj, ki so jih imele po njegovem zaključku. Marsikatera od njih si je namreč želela nadaljevanja vojaške kariere, ki pa jim ni bilo omogočeno. Izpostavila bom tudi dejstvo, da so morale ženske skozi selekcijski postopek, katerega del je bil tudi obsežen zdravniški pregled. Na koncu bom strnila še življenje deklet po zaključku usposabljanja, ki sta ga v povezavi z njihovim služenjem v veliki meri zaznamovala molk in seksizem. Zaradi omejenega dostopa do uradnih virov – številni dokumenti JLA so še danes označeni kot vojaška skrivnost, dostop do vojaških arhivov pa je otežen ali povsem onemogočen – se bom od povsem historiografskih znanstvenih metod zatekla k uporabi spominskih študij in spominskih praks. V ospredju raziskave bodo namreč pripovedovanja in intervjuji žensk, ki so služile vojaški rok in se danes zbirajo v zaprti *Facebook* skupini *Devojke u JNA (1983–1985)*.

Biografija: Ana Čič je zgodovinarica in muzejska kustosinja. Leta 2019 je na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani magistrirala iz zgodovine, od leta 2020 pa je doktorska študentka na Podiplomski šoli ZRC SAZU, kjer raziskuje vlogo in prisotnost žensk v Jugoslovanski ljudski armadi. Med letoma 2019 in 2022 je delala v Parku vojaške zgodovine Pivka. Leta 2022 je opravila osnovno vojaško in strokovno usposabljanje, od leta 2023 pa je kustosinja in muzejska pedagoginja v Notranjskem muzeju Postojna. Redno sodeluje na znanstvenih in strokovnih konferencah ter objavlja v strokovnih in znanstvenih publikacijah.

msr Karlo Jagatić, doktorand
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
jagatickarlo@gmail.com
ORCID: 0009-0008-0497-5813

Sukob na jugoslavenskoj ljevici: odnos komunističkih vlasti i zagrebačkih praksisovaca (1963. – 1974.)

Apstrakt: Časopis *Praxis*, koji je od 1964. godine izdavalo Hrvatsko filozofsko društvo, predstavljao je središnje mjesto okupljanja jugoslavenske marksističke inteligencije, ponajprije povezane s Filozofskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu. Uz časopis, ista je skupina profesora godinu dana ranije pokrenula i Korčulansku ljetnu školu. Ljetna škola ubrzo je postala međunarodni forum za raspravu o suvremenim filozofskim i društvenim pitanjima. Polazeći od humanističke reinterpretacije Marxove teorije otuđenja, praksisovci su kritički propitivali jugoslavenski model socijalizma i ideološke postavke Saveza komunista Jugoslavije, zagovarajući načelo „kritike svega postojećeg”. Zbog takvih su stajališta ubrzo postali predmetom političkih kritika, iako su istodobno bili financirani od te iste vlasti. Međutim, prijelomnu točku u odnosima između vlasti i praksisovaca predstavljali su studentski prosvjedi iz 1968. godine, nakon kojih su politički pritisci, osobito iz republičkog vodstva Socijalističke Republike Hrvatske, postali znatno intenzivniji. Upravo su međusobni sukobi obilježili desetogodišnje djelovanje časopisa *Praxis* i Korčulanske ljetne škole, koje je na poslijetku okončano 1974. godine uskraćivanjem daljnje financijske potpore.

Biografija: Karlo Jagatić rođen je 2000. godine u Zagrebu. Nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja 2019. godine upisao je dvopredmetni studij povijesti i kroatologije na Fakultetu hrvatskih studija. Godine 2024. diplomirao je s temom „Šestodnevni rat i prekid jugoslavensko-izraelskih diplomatskih odnosa” i stekao akademski naziv sveučilišnog magistra edukacije povijesti i kroatologije. Tijekom studija bio je stipendist Grada Zagreba za izvrsnost i dobitnik više dekanovih priznanja za izvannastavne aktivnosti. U dva mandata obnašao je funkciju predsjednika Studentskog zbora Fakulteta hrvatskih studija. Tijekom studija aktivno je sudjelovao u organizaciji brojnih projekata, znanstvenih skupova, okruglih stolova i drugih aktivnosti u okviru studentskih udruga i Studentskog zbora. U posljednje dvije godine radio je u više srednjih škola u Zagrebu kao nastavnik povijesti i hrvatskog jezika i književnosti. Godine 2024. upisao je doktorski studij povijesti na Fakultetu hrvatskih studija. Područje interesa mu je kulturna i društvena, kao i unutarnja i vanjska politika Jugoslavije u razdoblju 1960-ih godina.

msr Aleksa Kitić

Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd

akikiticc@gmail.com

ORCID:0009-0004-8773-4310

msr Predrag Dragović

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

mysterprezime@gmail.com

ORCID: 0009-0002-5118-1000

Jugoslavija i Zalivski rat. Ekonomsko-diplomatski uticaji rata na Jugoslaviju

Apstrakt: Mnogi istoričari smatraju Zalivski rat prekretnicom kada je reč o položaju Amerike na svetskoj geopolitičkoj sceni. Kriza na Bliskom istoku poslužila je kao šansa Americi da se ustoliči kao jedina velika sila u novom, unipolarnom svetu. Istovremeno, kriza u Jugoslaviji se približavala svom vrhuncu dok se građanski rat nazirao u predstojećem periodu. Ovaj rad nastoji da sagleda kako je Zalivski rat uticao na Jugoslaviju u sferi ekonomije i diplomatskih odnosa sa glavnim akterima rata – Irakom, Kuvajtom i Amerikom. Irak i Kuvajt su bili važno tržište za jugoslovenske firme, a takođe su za Jugoslaviju bili važni kao članice Pokreta nesvrstanih zemalja. Stoga polazimo od pretpostavke da su postojale značajne posledice Zalivskog rata na jugoslovensku ekonomiju i odnose sa navedenim zemljama. Istraživanje se bazira na građi iz Arhiva Jugoslavije i Diplomatskog arhiva, štampi i drugim relevantnim izvorima. Smatramo da značaj ovog rada leži u rasvetljavanju međunarodnog položaja Jugoslavije u njenim poslednjim godinama, što je do sada slabo obrađeno u historiografiji, i u tome što o ovoj temi nema napisanih radova.

Biografije:

Aleksa Kitić je rođen 8. septembra 1999. godine u Novom Pazaru. Osnovne (2023) i master studije (2024) završio je na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Master rad na temu „Poslednje predsedništvo SFRJ. Spoljnopolitička aktivnost” odbranio je pod mentorstvom prof. dr Aleksandra Životića. Trenutno je student doktorskih studija na Filozofskom fakultetu i stipendista Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija, angažovan na Institutu za noviju istoriju Srbije. Istražuje političke i socioekonomske teme iz istorije Jugoslavije sa kraja 80-ih i početka 90-ih godina.

Predrag Dragović je rođen 30. jula 2000. godine u Čačku, a odrastao u Ivanjici. Osnovne (2023, prosek 9,58) i master studije (2024) završio je na Odeljenju za

istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu, gde je pod mentorstvom prof. dr Čedomira Antića istraživao ulogu verskih zajednica na početku rata u BiH. Dobitnik je stipendije „Dositeja”. Trenutno je doktorand na Filozofskom fakultetu i stipendista Ministarstva nauke. Istražuje odnose verskih zajednica i političkih struktura u bivšoj Jugoslaviji od 1990. godine, kao i diplomatske odnose SAD i SRJ.

msr Muhamed Šarić, doktorand
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
saricm201@gmail.com
ORCID: 0009-0003-8829-5121

Uloga Islamske zajednice u jugoslovenskoj vanjskoj politici: Odnosi s Pokretom nesvrstanih i arapskim svijetom (1960–1989)

Apstrakt: Ovaj rad istražuje specifičnu ulogu Islamske zajednice (IZ) u socijalističkoj Jugoslaviji kao ključnog aktera u snaženju odnosa sa zemljama Pokreta nesvrstanih i arapsko-islamskim svijetom. Autor polazi od teze da je jugoslavenska država, uprkos sekularnom i socijalističkom uređenju, pragmatično koristila „islamski faktor” kao instrument meke moći (soft power) u vanjskoj politici. U prvom dijelu analizira se kako su priznanje nacionalnog identiteta Muslimana (1971) i modernizacija vjerskog obrazovanja u Sarajevu (osnivanje ITF-a 1977) služili kao dokazi vjerskih sloboda pred liderima islamskog svijeta. Drugi dio istražuje ulogu IZ-a i njenih pripadnika kao „kulturnih posrednika” u ekonomskoj sferi, s posebnim fokusom na doprinos muslimanskih kadrova u realizaciji velikih infrastrukturnih projekata giganata poput Energoinvesta, Hidrogradnje i Energoprojekta na tržištima Libije, Iraka, Kuvajta i Alžira. Analizom arhivske građe i periodike, rad osvjetljava korelaciju vjerske diplomatije i ekonomske pragmatičnosti. Islamska zajednica bila je strateški most koji je Jugoslaviji omogućio jedinstvenu poziciju u očima partnera iz islamskog svijeta i nesvrstanih.

Biografija: Muhamed Šarić rođen je u Jelaškama (Olovo). Diplomirao je i magistrirao na Fakultetu islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu, gdje je stekao temeljna znanja iz islamske teologije, kulture i povijesti te pokazao poseban interes za institucionalni razvoj muslimana na Balkanu i unutrašnju dinamiku IZ-a. Obrazovanje nastavlja na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je doktorand na Odsjeku za povijest (moderna i suvremena hrvatska povijest). Njegova doktorska disertacija pod naslovom „Institucionalni razvoj i pravni položaj Islamske zajednice i Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini u razdoblju austrougarske uprave (1878. – 1918.)” istražuje procese modernizacije vjerskih institucija i njihovu pravnu integraciju u europski okvir. Njegov rad odlikuje interdisciplinarni pristup koji spaja teologiju, sociologiju, kanonska znanja i historiografsku metodologiju. U fokusu znanstvenog interesa su odnos države i religije u 19. i 20. stoljeću te uloga Islamske zajednice kroz različite državne sustave – od austrougarskog perioda do socijalističke Jugoslavije i njenih ekonomskih i vanjskopolitičkih odnosa s islamskim svijetom.

msr Nikola Marković

Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd

nikola.markovic@diplomacy.bg.ac.rs

ORCID: 0009-0004-4299-1807

Posredovanje Jugoslavije u Kiparskoj krizi u drugoj polovini 1974. godine

Apstrakt: Rad nastoji da predstavi jugoslovensku posredničku ulogu u kiparskoj krizi nakon druge intervencije Turske 14. avgusta do kraja 1974. godine. Istraživanje je vršeno metodom komparativne analize građe iz Arhiva Jugoslavije, objavljenih dokumenata, relevantne domaće i strane literature, sa ciljem da što detaljnije objasni ovaj problem. Napad grčkih oficira 15. jula, koji je doveo do smene predsednika Kipra Makariosa, nepovoljno je primljen u Beogradu jer se radilo o nesvrstanoj i mediteranskoj državi. Jugoslavija je podržala turske pozicije i omogućila preletanje njenih aviona preko svoje teritorije radi stvaranja balansa snaga na ostrvu. Kada je Turska prvi put intervenisala 20. jula na Kipru, jugoslovenske vlasti prihvatile su tu akciju samo ako ona nema za cilj povredu državnog uređenja i etničke strukture. Međutim, druga turska intervencija 14. avgusta potpuno je promenila situaciju na terenu jer je Turska stavila 40% ostrva pod svoju kontrolu. Tito je reagovao slanjem Miloša Minića u Ankaru, Atinu i Nikoziju sa ličnom porukom u kojoj predlaže rešenje spora. U Londonu je jugoslovenski ambasador predočio Makariosu Titov predlog i dogovorio njegov dolazak u Beograd sredinom septembra, pred zasedanje Generalne skupštine Ujedinjenih nacija u Njujorku. Nesvrstane države posredovale su između sukobljenih strana sa ciljem da omoguće obnovu legitimne vlade na Kipru, a na njihov predlog donesena je rezolucija koja ide Makariosu u prilog. Ipak, jedan Titov govor, u kome je direktno optužio vladu SAD za mešanje u politička dešavanja na ostrvu, negativno se odrazio na jugoslovensko-američke odnose. Prilikom susreta Minića i Kisindžera u Njujorku razgovaralo se o kiparskom problemu, a diskusije su nastavljene tokom Kisindžerovog dolaska u Beograd početkom novembra 1974. godine. Kada se Makarios vratio na Kipar, počeo je da menja odnos prema velikim silama, posebno prema SAD, zanemarujući ulogu nesvrstanih i Jugoslavije.

Biografija: Nikola Marković rođen je 25. juna 1995. godine u Paraćinu. Osnovne akademske studije istorije završio je 2019. godine na Filozofskom fakultetu u Nišu, a master studije istorije 2021. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, gde je pod mentorstvom akademika Ljubodraga Dimića odbranio master rad „Kraljevina SHS i Grčko-turski rat 1919–1923”. Naredne godine upisao je doktorske akademske studije na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, na Pravno-istorijskoj užoj naučnoj oblasti, pod mentorstvom prof. dr Zorana Mirko-ovića. Od 2023. godine zaposlen je u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, gde trenutno radi u Centru za susedstvo i Sredozemlje.

msr Boris Marković

Srpski istorijski muzej, Beograd

markovic.boris1@gmail.com

ORCID: 0009-0008-8200-5177

Slika socijalističke Jugoslavije u američkom časopisu *Foreign Affairs* (1945–1991)

Apstrakt: Koristeći metodološke alate dekonstrukcije narativa, rad će nastojati da prikaže na koji način su spoljnopolitički položaj Jugoslavije i njen unutrašnji razvoj bili prikazani u esejima najuticajnijeg tematskog časopisa za spoljnu politiku u SAD u XX veku. Da bi se višestruki značaj teme koju predlažemo mogao razumeti, treba imati na umu da su se urednici lista *Foreign Affairs*, zajedno sa većinom autora, nalazili među najuglednijim članovima američkog think tanka pod nazivom *Council on Foreign Relations*. S obzirom na to da je ovaj institut činio okosnicu američkog establišmenta XX veka, možemo zaključiti da osnovni značaj rada leži u činjenici da se njime posredno utvrđuje slika Jugoslavije u očima američkog spoljnopolitičkog establišmenta XX veka. Ta slika doživljavala je brojne promene u skladu sa realpolitičkim razmatranjima konkretnih istorijskih okolnosti, ali je trajno bila utemeljena na onom poimanju američkih nacionalnih interesa koje su formirali pripadnici establišmenta. Takođe, rad je značajan jer na posredan način nastoji da pokaže koliko su se viđenja establišmenta o Jugoslaviji u toku dvadesetog stoleća podudarala ili razlikovala u odnosu na zvanične pozicije različitih američkih vlada. Na samom kraju, rad će nam otkriti kako je izgledala slika Jugoslavije koju je časopis gradio u okviru same američke javnosti.

Biografija: Rođen sam 19. juna 1992. godine u Sarajevu, BiH. Završio sam Trinaestu beogradsku gimnaziju, a potom i osnovne i master studije istorije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Nakon višegodišnje pauze, upisao sam 2023. godine doktorske studije pri Katedri za opštu savremenu istoriju. Radio sam kao novinar-praktikant i kao nastavnik u nekoliko beogradskih škola, a od 2020. godine sam zaposlen kao kustos u Istorijском muzeju Srbije (sad. Srpski istorijski muzej). Od stranih jezika služim se savršeno engleskim i učim španski jezik.

Od sporadičnih kontakata do sistemske podrške: Jugoslavija i antikolonijalni pokreti

Apstrakt: Početkom šezdesetih godina socijalistička Jugoslavija održavala je aktivan kontakt sa većinom značajnih antikolonijalnih pokreta koji su delovali uglavnom na prostoru Afrike, ali i šire. Samo tokom 1961. godine Jugoslaviju su posetile 24 delegacije antikolonijalnih pokreta sa Globalnog juga tražeći političku, materijalnu ili vojnu pomoć, obuku i školovanje kadrova, kao i iskustva iz gerilskog rata i obnove zemlje. Prvi kontakti ostvareni su početkom pedesetih godina, u trenucima sukoba i izolacije od strane Istoka, vojne i ekonomske pomoći Zapada i postepenog spoljnopoličkog zbližavanja sa novim nezavisnim zemljama Globalnog juga. U početnoj fazi uspostavljani su uglavnom preko međunarodnih organizacija, ređe direktno, a karakterisao ih je veliki oprez, pre svega zbog „bliskosti” sa zapadnim zemljama. Otapanjem odnosa sa Sovjetskim Savezom i Blokom sredinom pedesetih Jugoslavija nastavlja da razvija antikolonijalnu delatnost, koristeći snažne bilateralne veze sa zemljama Globalnog juga. Kontakti se tada odvijaju preko Ujedinjenih nacija, sa jedne strane, i jugoslovenskih ambasada, s druge strane. Poslednja faza počela je ponovnim sukobom Jugoslavije sa „Lagerom”, koji je kulminirao na Sedmom partijskom kongresu 1958. godine i poslužio kao katalizator za snažnije jugoslovensko nastupanje u pravcu nesvrstanosti i sistematičniji odnos prema antikolonijalnim pokretima. Izlaganje ima za cilj da isprati evoluciju jugoslovenskih veza sa antikolonijalnim pokretima do početka šezdesetih godina, uzimajući u obzir globalni kontekst i unutrašnju ideološku i pragmatičnu motivaciju. Akcenat je na razvoju mehanizma koji se od stidljivih i individualnih kontakata razvio u mrežu državno-partijskih institucija koje su uspostavljale i održavale kontakte i pomagale oslobodilačke pokrete.

Biografija: Luka Savčić (Kragujevac, 1997) je istraživač saradnik i doktorand na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, gde trenutno radi na disertaciji pod nazivom „Proces dekolonizacije i jugoslovenski revolucionarni internacionalizam (1958–1964)”. Oblasti interesovanja su mu: Jugoslavija u Hladnom ratu, teorija revolucije u međunarodnim odnosima, revolucionarni internacionalizam i odnos Jugoslavije prema oslobodilačkim i antikolonijalnim pokretima u Trećem svetu. Na Katedri za opštu savremenu istoriju angažovan je kao demonstrator na predmetima *Savremena istorija Evrope* i *Imagologija*.

msr Žuísjuen Hao (Ruixuan Hao), doktorantkinja
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
rayhall0108@gmail.com
ORCID: 0009-0009-3995-3953

Kako kineski intelektualci u periodu 1978–1990. gledaju na Jugoslaviju

Apstrakt: Na osnovu hiljada članaka objavljenih u kineskim časopisima u periodu od 1978. do 1990. godine, uočeno je ogromno interesovanje kineskih intelektualaca za sve oblasti jugoslovenskog društva u to vreme. Na samom početku kineske Reforme i otvaranja, suočeni sa velikom razlikom u životu između Jugoslavije kao srednje razvijene zemlje i Kine kao sledbenice starog Staljinovog modela, kineski intelektualci su pažljivo istraživali proces reformi koje su se odvijale u Jugoslaviji, od nivoa nekih politika do socijalističke teorije i celog društvenog sistema. Nadali su se da će saznati kako tadašnja Kina može postići brzi ekonomski rast kao Jugoslavija nekada pedesetih godina. Sa razvojem kineske Reforme imali su drugačiji fokus na preko 30 godina dugo iskustvo Jugoslavije. U međuvremenu, ekonomija Jugoslavije 80-ih godina bila je izložena problemima i krizama. Kineski intelektualci su, s jedne strane, verovali u sposobnost jugoslovenskog sistema samoupravljanja da se samoprilagodi, a s druge strane, učili su iz negativnog iskustva Jugoslavije.

Biografija: Završila je osnovnu školu i srednju i višu gimnaziju u provinciji Hebei. Osnovne studije (2016–2020) završila je na Fakultetu engleskog jezika i kulture na *Sichuan International Studies University* u Čungčingu (Chongqing). Master studije završila je na Odeljenju svetske istorije Fakulteta istorije u *Capital Normal University* (CNU) u Pekingu. Napisala je master tezu *A Study on the Changes of Ownership of Kosovo Region during World War II* pod mentorstvom red. prof. dr Lijanga Džanduna (Liang Zhanjun) i odbranila je na Fakultetu istorije CNU-a u Pekingu maja 2023. godine. Oktobra 2023. godine upisala je doktorske studije istorije na Filozofskom fakultetu u Beogradu, pod mentorstvom red. prof. dr Aleksandra Životića. Oktobra 2025. godine odbranila je predlog teme doktorske disertacije.

msr Dragoljub Mandić, doktorand
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dragoljub.mandic997@gmail.com
ORCID: 0009-0009-5655-935X

Obnova višestranačkog sistema u Crnoj Gori 1990. godine

Apstrakt: U radu ćemo pokušati da rekonstruišemo proces obnavljanja višestranačkog sistema u Socijalističkoj Republici Crnoj Gori. Analiza će obuhvatiti i evoluciju stava Saveza komunista Crne Gore prema ovom pitanju, koji se kretao od koncepta bespartijskog pluralizma pa do prihvatanja višepartizma kao neminovnosti. Pored navedenog, predmet istraživanja biće i nastanak stranačke scene, ideološka obeležja, međusobni odnosi i delovanje njenih aktera. Rad se zasniva na raznovrsnim izvorima, pre svega štampi i svedočanstvima savremenika, kao i na relevantnoj naučnoj literaturi.

Biografija: Dragoljub Mandić (Kikinda, 1997) je doktorand na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Osnovne i master studije završio je kao prvi u generaciji na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu. Tema njegove doktorske disertacije posvećena je političkoj biografiji Momira Bulatovića, prvog demokratski izabranog predsednika Crne Gore i kasnije premijera Savezne Republike Jugoslavije. Objavio je monografiju *Smrt slobodi: politički put Borislava Pekića*, kao i više od deset naučnih radova na temu raspada socijalističke Jugoslavije, obnove višestranačja, intelektualne istorije i istorije historiografije. Član je Omladinskog odbora Matice srpske i saradnik Srpskog biografskog rečnika.

dr Uroš D. Mikić

Srpska Pravoslavna Bogoslovija Sv. Kirila i Metodija, Prizren

uros.miketic@gmail.com

ORCID: 0009-0003-4273-1995

Oralna istorija o kosovskim Turcima i Turskoj u jugoslovenskom i postjugoslovenskom periodu: studija slučaja *Oral History Kosovo*

Apstrakt: Autor kroz materijale oralne provenijencije (*Oral History Kosovo*), njihovo sučeljavanje i komparaciju sa objavljenim izvorima/literaturom i pisanjem štampe, osvetljava istoriju turske zajednice na Kosovu i Metohiji (KiM) u jugoslovenskom i postjugoslovenskom periodu. Česte i turbulentne društveno-političke promene na ovim prostorima nesumnjivo su uticale na položaj i život ove relativno male zajednice. Dok je deo kontinuirano migrirao u Tursku, ostatak se borio za povoljniji društveno-ekonomski i kulturni razvoj, premda pod uticajem poremećenih srpsko-albanskih odnosa i kontinuiranih pokušaja albanizacije. Ovo poslednje ilustruje albansku želju za stvaranjem što je moguće etnički čistije teritorije u kojoj nema previše životnog prostora ni za Turke kao muslimane. To potvrđuje tezu da isključivost velikoalbanske ideologije nije ekskluzivno usmerena protiv Srba. Uprkos tome, Turska je iz sopstvenih geostrateških interesa suštinski zainteresovana za prisustvo na ovim prostorima, o čemu svedoče njene veze sa Albancima i podržavanje albanskog separatizma i nacionalizma na KiM. U pitanju je, zapravo, očigledan refleks neo-osmanske politike Ankare u kojoj KiM i Albanci imaju vrlo značajnu ulogu.

Biografija: Uroš D. Mikić rođen je u Peći 29. maja 1992. Osnovnu i srednju školu završio je u Aleksincu. Na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici završio je osnovne (2015) i master akademske studije istorije (2017). Dobitnik je nagrade „Istaknuti student” Filozofskog fakulteta (2015), a bio je i stipendista opštine Aleksinac i republičkog Fonda za mlade talente „Dositeja” (2015–2016). Zabeležio je i studentski boravak u ruskom gradu Belgorodu (2015). Uvažavajući činjenicu da je od 2018. kao istraživač raspoređen na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, u okviru projekta „Kosovo i Metohija između nacionalnog identiteta i evrointegracija”, koji je finansiralo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, fokusiran je na istoriju Kosova i Metohije u jugoslovenskom i postjugoslovenskom periodu. Objavio je preko trideset naučnih radova u zemlji i inostranstvu. Doktorirao je na matičnom fakultetu 2024. godine („Iseljavanje Srba i Crnogoraca sa Kosova i Metohije 1966–1981. godine: uzroci, tok i posledice”, mentor prof. dr Aleksandar Životić). Nakon toga izabran je u zvanje naučnog saradnika. Angažovan je u Srpskoj Pravoslavnoj Bogosloviji Sv. Kirila i Metodija u Prizrenu. Živi u Kosovskoj Mitrovici.

msr Tanja Karmzova

EHESS (École des hautes études en sciences sociales), Pariz

tanyacostigliola@gmail.com

ORCID: 0009-0006-4019-8682

Vojno-politička istorija SFRJ od 1989. do maja 1992: arhivski izazovi i obrada prikupljenih svedočanstava

Apstrakt: U srcu krvavog raspada SFRJ nalazi se Jugoslovenska narodna armija (JNA), ključni faktor u odvijanju sukoba koji su obeležili poslednju deceniju prošlog veka. Drastična promena slike JNA – u pogledu uzdrmanih granica tadašnje države, ali i u očima međunarodne javnosti – otvara brojna pitanja koja zahtevaju multidisciplinarn pristup: politiku Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, kao i etnonacionalne i ideološke promene unutar vojne elite, potrebno je sagledati u širem političko-istorijskom kontekstu, oslanjajući se na stručnu literaturu, arhivsku građu i svedočanstva neposrednih učesnika i svedoka, u cilju što preciznije i naučno utemeljene rekonstrukcije. Ovo izlaganje se posebno bavi metodološkim izazovima takvog istraživanja. Dokumenti pronađeni u Diplomatskom arhivu Ministarstva spoljnih poslova Republike Francuske i u Arhivu istorije francuske odbrane ilustruju složenu sudbinu izvora, koji su bili klasifikovani, potom deklasifikovani, pa ponovo reklasifikovani. Ovome se pridružuju starenje i nestajanje neposrednih svedoka, njihova ponekad nespremnost da sarađuju sa naučnom zajednicom, kao i nevoljnost brojnih institucija koje upravljaju državnim arhivima na Zapadnom Balkanu da omoguće pristup istraživačima. Uprkos tim preprekama, rad beleži i ohrabrujuće rezultate, poput odobrenih pristupa arhivskoj građi i ostvarenih intervjua. Cilj ovog izlaganja jeste podsticanje razmene informacija i kontakata među istraživačima, u interesu unapređenja zajedničke naučnoistraživačke misije.

Biografija: Tanja Karmzova (1989) je francusko-makedonska istraživačica specijalizovana za savremenu istoriju Centralne i Istočne Evrope i Zapadnog Balkana. Magistrirala je na Univerzitetu Sorbona (smer centralnoevropske studije, eks-jugoslovenski i eks-sovjetski prostori), gde je pod mentorstvom dr Saše Markovića odbranila dva master rada o percepciji JNA u SR Makedoniji i SR Srbiji tokom vojnih sukoba i raspada SFRJ. Trenutno je doktorantkinja na EHESS-u, pod mentorstvom prof. dr Katrin Orel, sa disertacijom o ulozi jugoslovenske odbrambene politike u dislokaciji socijalističke Jugoslavije. Paralelno radi kao obrazovni menadžer na Katedri za slavistiku Univerziteta Sorbona, gde predaje metodologiju istorijske disertacije i komentar istorijskih dokumenata studentima prve godine.

Izdavač:
Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd

Za izdavača:
dr Vladan Jovanović, direktor Instituta za noviju istoriju Srbije

Korice:
Sanja Polovina

Priprema za štampu:
Nebojša Stambolija

Štampa:
Belpak, Beograd

ISBN 978-86-7005-217-8

Tiraž: 100

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.42(497.1)"19"(048)
323(497.1)"19"(048)
94(497.1)"19"(048)

MEĐUNARODNI naučni skup „Istorija Jugoslavije: perspektive mladih istraživača sa postjugoslovenskog prostora“ (2026 ; Beograd)

Knjiga apstrakata : program naučnog skupa i knjiga apstrakata / Međunarodni naučni skup „Istorija Jugoslavije: perspektive mladih istraživača sa postjugoslovenskog prostora 3“ Beograd, 30. septembar – 3. oktobar 2026. ; urednik Dimitrije Matić. - Beograd : Institut za noviju istoriju Srbije, 2026 (Beograd : Belpak). - 45 str. ; 21 cm

Tiraž 100.

ISBN 978-86-7005-217-8

a) Југославија -- Друштвене прилике -- 20в -- Апстракти б) Југославија --
Политичке прилике -- 20в -- Апстракти

COBISS.SR-ID 201579017
